

מהי ספרות: גרסת הצייר

הכותב חייב להתמקם היטב מול התכנים הבאים מהעולם: קרוב מדי והוא תועמלן, רחוק מדי והוא יוצרם של קישוטים. עליו להתמקם במרחק מדויק מהאוטוביוגרפי: קרוב מדי – וזו פורנוגרפיה, רחוק מדי – וזה דיווח קליני.

בפסטיבל 2007, בגיליון 11 של כתב העת "מטעם", פרסמתי שלושה שירים ready-made. מה שעשיתי היה לקחת כמה פסקאות מיומנו המזעזע של מפקד אושוויץ רודולף הס ולקצוץ מהן שורות שיר. (כך: "רק לעת סוף הקיץ / התחלנו בשרפת גוויות // בהתחלה על ערימות עצים / ואחר כך בבורות"). העובדה שמילים אינן אלה עשויות להיות שירה היא כשלעצמה מטלטלת. והיא מלמדת אותנו שני שיעורים מעניינים על מהות השירה. הראשון, הוא שיופי איננו ריק מתוכן. צורה איננה ריקה מתוכן. ושיעור שני, שאין שום חומר, שצורת השירה אינה יכולה לו. ולא פעם, שיבוש החומר שמקורו באימה, בריבון, בשפה של האחר הגדול, גזירתו והדבקתו מחדש בקולאז', זו ההתנגדות היחידה האפשרית לו. אני חושב על אמנים כמו אנה הוך וג'ון הארטפילד שעשו קולאז'ים מעיתונות התעמולה הנאצית. תיאור זה של יצירת האמנות (שירה, ספרות, ציור, מוזיקה קולנוע) כיציקת החומרים של העולם לתבניות היפות של הפרט היא בסיסית, וכדי להעמיק את המבט, יש תחילה להסיט אותו מהשאלה.

התבקשתי לכתוב על השאלה "מהי ספרות?", תחת זאת אציע כאן מענה על שאלה "מהי כתיבה?". כתיבה, אני טוען, היא המְתָנָה. המְתָנָה להופעתו של משהו. קול ספרותי, צורת משפט, קצב פנימי של הטקסט, היגיון פנימי של העלילה או קו מחשבה. לא משנה מהו הדבר שממתינים לו, מה שחשוב זה שהוא חיצוני, לא שלנו, מגיע משום מקום. הוא מפונק, נדיר, ורגיש מאוד. כתיבה היא הכנת כל התנאים להופעתו. התיישבות. בהייה. הקלדת מילים או כתיבתן בעט. בניית תכנית עבודה שדינה, כמובן – אם הוא

יבוא – להינטש. כתיבה היא נטישה של טקסט שנכתב כמצע עבור הדבר שבא, תמורת התמסרות לו.

ג'יימס אלקינס, בספרו המופתי *What Painting Is*, מתאר את תולדותיו של כל ציור מעולה אי פעם ככאלה שהכילו ציור אחר, שהצייר התחיל, ציור יפה, מקסים, כריזמטי ומוצלח שעל הצייר היה לוותר עליו, להקריב אותו, לקבור אותו במעבה הציור.

לכל ציור יש כביכול ביוגרפיה. בראשיתו יש לו ילדות שבה הוא מקסים וחמוד. הבד מתוח, משוח בברנדסיאנה חמה. משיכות המכחול הספונטניות הראשוניות כה טריות, כה שובבות. כל מי שנכנס לסטודיו אומר: "אל תיגע, זה מושלם ככה!". אבל אתה יודע שאתה חייב להמשיך.

אז נכנס הציור לגיל ההתבגרות שלו. הוא מתכער. יש לו פצעונים. איברים אחדים צמחו ללא פרופורציות. הוא מזיע. זיפים רכים ראשונים עולים על לחיו. אתה שונא אותו והוא שונא את עצמו. כל מבקר בסטודיו מציע לך לנטוש את הציור הזה: "הוא אבוד". אבל אתה ממשיך. אתה מכין את הסטודיו כמכין במה. לא, לא כמכין במה, אלא כשאמאן המכין את רמץ המדורה לטקס זימון הרוחות. מעתה, בכל רגע בציור – המכחול שלך הוא אנטנה: מחכה לקלוט שידורים מהחלל החיצון.

לפעמים זה לא יקרה, והציור יודקן תחת ידיך. לפעמים הוא יתאבד. לפעמים המקצוענות שלך תקבור אותו מרוב שאתה טוב בביצוע מלאכת הציור. אבל לפעמים זה יקרה: הדבר הזה. הוא יגיע. יגית. יפציע. יפתיע. והציור יבשיל לצורתו הסופית שהייתה זה מכבר טמונה בלבו, ורק היענותך להיגיון הפנימי שלו, שהופיע מעבר לגבך, הצילה אותו.

כל מה שתיארת כאן לגבי הציור נכון לגבי הכתיבה. זו הסיבה שלכותבים רבים כל כך יש "טקסים", ריטואלים הנוגעים בהיגיון של אמונה טפלה. כי הכתיבה היא זימון. כאן מזומנות לכותב שורה של מלכודות: הוא חייב להתמקם במקום מדויק מול המיומנות שלו: מיומנות יתר – הרגת את ה"משהו". לא מספיק מיומן – ה"משהו" חמק מבעד לחורי המכמורת, בחזרה אל אוקיינוס ההווה.

הוא חייב להתמקם היטב מול התכנים הבאים מהעולם: קרוב מדי והוא תועמלן, רחוק מדי והוא יוצרם של קישוטים. עליו להתמקם במרחק מדויק מהאוטוביוגרפי, מכור המחצבת, משורשי נשמתו ומהטראומה המכוננת שלו: קרוב מדי – וזו פורנוגרפיה, רחוק מדי – וזה דיווח קליני. זו הסיבה ששירה טובה וציור טוב הם כה נדירים, האמן מחכה למשהו ושומר על מרחק מדוד מהעולם ומעצמו תוך שהוא שולט בטכניקה ולא משתעבד לה. מדובר על מערכת בכיוון עדין מאוד.

אז יש לנו העולם עם זוועותיו, הפרט עם מיומנותיו ותבניות היפה שלו, ויש לנו המשהו הזה המגיע משום מקום ומוליך את המכחול על הבד או את אצבעות על המקלדת כבן זוג לריקוד סלוני המכתיב את הקצב ומוביל אל הצעד הבא כך שזה ייראה בדיעבד כבלתי נמנע. כתיבה היא צמה הקלועה משלושת אלה.

אסיים באנקדוטה מחיי הסטודיו. כשעבדתי על התערוכה "בארות בארות נשברים", עסקתי הרבה בדימוי של עלי קיסוס. יום אחד סיימתי ציור וחתמתי עליו. לפתע נראתה לי החתימה שלי מוזרה: החיבור של הלמד והדלת נראו לי כאותם עלי קיסוס שהרביתי

לרשום. ברגע מוזר, שיש בו אחד חלקי שישים מהשיגעון, לא זיהיתי את חתימתי וחתמתי שוב. ושוב, ושוב. הלמד דלת מתחת ללמד דלת יצרו שורה של עלי קיסוס. (עלי הקיסוס מבית ילדו, שתחתם החבאנו אחי ואני את הסמלים של המכוניות שגנבנו ושמנו בקופסת נעליים), עלי הקיסוס שהם המטאפורה לפני השטח של הציור. ובכן, ברגע מוזר זה, בא המשהו וצייר עבורי, וכל אותו היום, אולי כל אותו השבוע, נתפסו בדיעבד כהכנת השטח להגחתו.

ציור וכתובה הם, אם כן, הכנת השטח להגחתו של רגע שהוא התארחות בשיגעון.